

کاخ ریاست جمهوری، سانتیاگو. بالا: ۱۱ سپتامبر ۱۹۷۳، پایین: ۲۰۰۵

از تقابل تا توافق: داستان گذار طولانی شیلی به دموکراسی

چشم انداز و انگیزه

روز ۱۱ سپتامبر ۱۹۷۳، نیروهای مسلح شیلی کاخ ریاست جمهوری را در کودتایی که به براندازی دولت منتخب سالوادور آلنده انجامید، بمباران کردند. کودتا پس از سالها قطبی شدن روزافزون جامعه اتفاق افتاد. از زمان انتخاب آلنده در سال ۱۹۷۰، هم منازعاتی که جامعه را قطبی ساخت بدتر شد و هم منازعات اجتماعی بالا گرفت و بهانه آن تلاشهای آلنده برای برقراری یک نظام اقتصاد سوسیالیستی در شیلی بود. در سالهای منتهی به کودتا، کشور به طور روزافزون شاهد درگیری های مکرر بین طرفداران و مخالفان آلنده بود به طوری که نگرانی از وقوع جنگ داخلی پیش آمده بود.^۱ شیلی یکی از طولانی ترین حکومتهای دموکراتیک در آمریکای لاتین را داشت ولی وقتی وضع اقتصادی خراب شد، اعتصاب ها و بسیج اجتماعی (در جهت تقویت تقابل ها) بالا گرفت، تلاش ها برای آشتی ناکام ماند و ارتش کنترل امور را در دست گرفت.

کودتای ۱۹۷۳ آغاز دوره ای تقریباً هفده ساله بود که ارتش به کمک شورایی نظامی (خونتا junta) به ریاست ژنرال آگوستو پینوشه حکومت می راند. شورای نظامی در تلاش برای "بازیابی" سیاست شیلی و ایجاد مشروعیت برای رژیم نظامی به طرح قانون اساسی تازه ای پرداخت که در ۱۹۸۰ به تصویب رسید. بر اساس این قانون اساسی، کنترل شورا بر دولت تایید می شد اما مقرر شده بود که در ۱۹۸۸ همه پرسه برگزار شود تا ادامه رژیم نظامی تعیین تکلیف شود. این همه پرسه از شهروندان می پرسید که آیا با ادامه حکومت ژنرال پینوشه برای ده سال دیگر موافق اند یا نه. اگر اکثریت رای منفی می دادند و پینوشه شکست می خورد، انتخابات آزاد برای ریاست جمهوری جدید و مجلسی تازه برگزار می شد.

تعیین همه پرسه به اپوزیسیون دموکراتیک شیلی اجازه می داد که روندی را برای احیای حکومت مدنی آغاز کند. این که پینوشه رای نیاورد به نظر خیلی نامحتمل می رسید. ژنرال خودش هم فکر می کرد که قدرتمندتر از آن است که شکست بخورد. اپوزیسیون چپ دموکراتیک با وجود خطرهایی که وجود داشت دست به قمار سیاسی زد و در همه پرسه شرکت کرد و پیروز شد. پیروزی غیرمنتظره آنها (با رای منفی به تداوم رژیم پینوشه) در ۱۹۸۸ آغاز گذار شیلی به دموکراسی بود. بعد از رای گیری، در یکی از خیابانهای سانتیاگو این گرافیتی دیده می شد که می گفت: «ما او را با یک مداد بیرون انداختیم!»^۲

اولین انتخابات آزاد پس از هفده سال در سال بعد و در دسامبر ۱۹۸۹ برگزار شد و پاتریسیا الوین^۳، نامزد "همبستگی برای دموکراسی" که مجمعی با گرایش چپ و میانه بود، به ریاست جمهوری رسید. همبستگی همچنین اکثریت کرسی های مجلس سفلی در قوه مقننه را از آن خود کرد و در سنا هم دارای اکثریت نسبی شد. با ادای سوگند الوین در مارس ۱۹۹۰ حکومت اقتدارگرایان به پایان رسید، اما قانون اساسی دوره شورای نظامی به فرماندهان ارتش قدرت سیاسی می داد و همین دست مقاماتی را که به صورت دموکراتیک انتخاب شده بودند به صورت مختلف می بست. پیروزی در همه پرسه اولین قدم حیاتی در مسیر گذار به دموکراسی بود اما پانزده سال باید می گذشت تا دموکراسی در صورت کامل خود بتواند احیا شود.

اهداف بلند مدت و اهداف مقطعی

هدف اپوزیسیون دموکراسی خواه احیای دولت دموکراتیک در شیلی بود. اولین گام برای به دست آوردن این هدف بلندمدت سازماندهی کمپینی بود که مردم را به دادن رای منفی در همه پرسه ۱۹۸۸ تشویق کند تا پینوشه نتواند در قدرت بماند. به دنبال شکست غیرمنتظره رژیم نظامی در همه پرسه، هدف بعدی اپوزیسیون برنده شدن در انتخابات ۱۹۸۹ بود. همزمان، اپوزیسیون خواستار تغییر در قانون اساسی ۱۹۸۰ بود که دموکراسی "هدایت شده" را مستقر می کرد و نقشی "قیم مآب" برای ارتش قائل می شد. این قانون اساسی موادی داشت که به مقامات ارتش در برخی موارد بر ریاست جمهوری هم

1. Valenzuela, Arturo. *The Breakdown of Democratic Regimes: Chile*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press, 1978. p.78.

2. Barros, Robert. *Constitutionalism and Dictatorship*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. p. 307.

3. Patricio Aylwin

برتری می داد و ارتش و چهره های غیرمنتخب دیگری را قدرت می بخشید تا تصمیمات نمایندگان سیاسی منتخب را مهار کنند. قانون اساسی همچنین مشارکت سیاسی را با ممنوع ساختن احزاب "غیردموکراتیک" - یعنی مارکسیست - محدود می ساخت و روند ترمیم خود این قانون اساسی هم بسیار دشوار بود. هدف اپوزیسیون دموکراسی خواه شیلی این بود که نه تنها انتخابات آزاد برگزار شود، بلکه آن "حصار اقتدارگرایی" که شورای نظامی در قانون برای خود برپا کرده بود حذف شود.

رهبری

گذار به دموکراسی را اپوزیسیون چپ و میانه در همکاری نزدیک با نهادهای پژوهشی و اندیشکده ها رهبری می کرد. مهمترین خصیصه رهبری اپوزیسیون در دوره گذار میانه روی آنها، عملگرایی شان و تعهدشان به ایجاد توافق بود. این گرایش آشکارا در تقابل با دوره پیش از کودتای ۱۹۷۳ بود که در آن زندگی سیاسی آلوده جمود سیاسی بود و بی اعتنایی به اهمیت سازش، دست آخر، جامعه را شقه کرد و به دموکراسی شیلی خاتمه داد. برتری تصمیم سازی با اعتنا به فراگیر بودن آنها، مذاکره و سازش در عهد حکومت‌های همبستگی که پی در پی در دوره طولانی گذار روی کار آمدند ادامه یافت. به خاطر این ویژگی ها بود که شیلی به دموکراسی اجماعی خود، یا چنانکه خود آنها می گویند دموکراسی توافق‌ها، شهره شد.

تصمیم استراتژیک اپوزیسیون چپ و میانه، پس از مباحثات داغ، برای شرکت در همه پرسی ۱۹۸۸ نقطه عطفی مهم بود. بسیاری می خواستند همه پرسی تحریم شود تا مبدا به قانون اساسی پینوشه مشروعیت بخشیده باشند و طرح او را برای دموکراسی هدایت شده تحت نظارت ارتش تایید کنند. با اینهمه، همانطور که یکی از رهبران اپوزیسیون توضیح می داد مساله این نبود که «ما باید مشروعیت داشتن قانون اساسی را تایید کنیم، بلکه باید آن را به عنوان واقعیت موجود بپذیریم». همه پرسی ترک برداشتن ساختار رژیم بود و می شد برای ویران ساختن همه بنای رژیم از آن بهره برداری کرد.

اما برای پیروزی، اپوزیسیون باید متحد می شد. در دهه ۱۹۸۰ میلادی تنها در داخل حزب سوسیالیست هشت جناح وجود داشت. سوسیالیست ها و دموکرات مسیحی ها دشمنی تاریخی داشتند. چپ افراطی خواستار قیام مسلحانه بود. با اینهمه، در ۱۹۸۸ دیگر عملگرایی (پراگماتیسم) بر گروه‌های چپ و میانه مسلط شده بود و هفده حزب توانستند "همبستگی احزاب برای رای منفی" را برای شرکت در همه پرسی تشکیل دهند. وقتی همه پرسی با رای منفی به سرانجام رسید،

پینوشه و پاتریسیو الوین

احزاب چپ و میانه ائتلافی انتخاباتی به نام "همبستگی احزاب برای دموکراسی" تشکیل دادند. محور اصلی دو حزب دموکرات مسیحی و حزب سوسیالیست بودند. ائتلاف همبستگی، پاتریسیو الوین از حزب دموکرات مسیحی را برای نامزدی ریاست جمهوری برگزید. الوین کسی بود که هماهنگی کمپین رای منفی به همه پرسی را برعهده داشت. ائتلاف برای تقریباً هر مسئولیتی که انتخابی بود هم نامزد واحدی تعیین کرد و بر سر طیفی از سیاست های مختلف و مسائل استراتژیک به توافق رسید. الوین در انتخابات ۱۹۸۹ پیروز شد و در مارس ۱۹۹۰ با مراسم سوگند کار خود را آغاز کرد.

محافظه کاران شیلی هم عمدتاً در قالب دو حزب دست راستی متشکل بودند یعنی نوسازی ملی^۵ و اتحاد دموکراتیک مستقل^۶ که محافظه کاران سرسخت و افراطی بودند. این گروه‌ها محور ائتلافی از راستگرایان بودند موسوم به "اتحاد برای شیلی" که برای رقابت در انتخابات ۱۹۸۹ شکل گرفتند.

رهبران نوسازی ملی با میانه روی‌های داخل رژیم همکاری داشتند و به پیشرفت گذار به دموکراسی کمک می‌کردند. برای مثال، وقتی که رژیم در مذاکره با همبستگی برای اصلاحات قانون اساسی سنگ اندازی می‌کرد، یکی از اعضای نوسازی ملی با وزیر کشور پینوشه در باره مجموعه‌ای از سازش‌های احتمالی صحبت کرد. وزیر کشور (پس از تفاهم بر سر این سازشها) تهدید کرده بود که اگر پینوشه با اصلاحات پیشنهادی او که از مذاکرات اش حاصل شده مخالفت کند استعفا خواهد کرد.^۷ کمیسیون مشترکی از همبستگی و احزاب اصلی محافظه کار و رژیم تشکیل شد تا به مذاکرات ادامه دهند و در نتیجه ۵۴ مورد اصلاح در قانون اساسی پیشنهاد شد که کمی پیش از انتخابات ۱۹۸۹ در یک همه پرسی به تصویب رسید. در مذاکرات، همانطور که هر گروه رقیب سازشی را پذیرفته بود، چیزی را هم به دست آورده بود که برایش ارزشمند بود. در نتیجه، همه طرف‌ها دلیلی داشتند تا از قانون اساسی حمایت کنند و روند گذار با وجود همه محدودیت‌هایی که رژیم سابق بر آن تحمیل کرده بود، می‌توانست پیش برود. قانون اساسی با بندهایی که به ارتش و افراد غیرمنتخب قدرت داده بود تا تصمیمات چهره‌های سیاسی را رد کنند، به کلافی سر در گم تبدیل شده بود؛ و تا زمانی که حصار اقتدارگرایی باقی می‌ماند، گذار به دموکراسی به نتیجه نرسیده بود.

همبستگی در طول دوره گذار در همه انتخابات ریاست جمهوری پیروز می‌شد. رهبران همبستگی عملگرا بودند و در پی رسیدگی به دغدغه‌های اجتماعی بودند و از مقابله با ارتش و حامیان محافظه کارش پرهیز می‌کردند. در حوزه‌هایی که برای ارتش و نخبگان محافظه کار اهمیت خاص داشت مثل تعقیب قضایی سوءرفتار در زمینه حقوق بشر و مدیریت اقتصادی، رهبران دولتهای همبستگی مواضع میانه‌ای اتخاذ می‌کردند. هر یک از روسای جمهور همبستگی هم تلاش می‌کرد که قوه مقننه را برای حذف حصارهای اقتدارگرایی که باقی مانده بود ترغیب کند. اما (رای موافق کافی وجود نداشت و) فقدان رای کافی برای لغو این نوع بندهای قانون به معنای آن بود که پیشرفت آهسته است.

با این وجود، بردباری و احترام به روندهای قانون اساسی در نهایت نتیجه بخش بود. ارتش در پادگان‌ها باقی ماند، اقتصاد بهبود یافت و در ۲۰۰۵ قوه مقننه سرانجام به لغو بقایای اقتدارگرایی رای داد. تعیین سناتورهای انتصابی لغو شد، رئیس جمهور قدرت یافت تا بالاترین مقامات ارتش را تعیین و برکنار کند و ارتقا دهد، و شورای امنیت ملی به نهادی کاملاً مشورتی تبدیل شد که زیر نظر ریاست جمهوری کار می‌کرد. در واکنش به این رای قوه مقننه، رئیس جمهور ریکاردو لاگوس^۸ اعلام کرد: «پانزده سال پیش شیلی به دموکراسی بازگشت و اکنون می‌توانیم بگوییم که دوره گذار کامل شده است.»^۹

استراتژی‌های رهبری و تصمیم‌های عملگرایانه اپوزیسیون دموکراتیک و دولتهای برآمده از همبستگی که پس از ۱۹۸۹ روی کار می‌آمدند، منعکس‌کننده درس‌هایی بود که از زمان کودتا آموخته بودند. بازیگران سیاسی به این درک رسیدند که بهترین راه حفاظت از حقوق بشر و آزادی برخورداری از یک دموکراسی قادر-به-کار است و بقای دموکراسی به مذاکره و سازش در میان گروه‌های رقیب وابسته است.

فضای مدنی

بلافاصله بعد از کودتا سرکوب بیرحمانه طرفداران دولت آینده آغاز شد. هزاران نفر بازداشت شدند، شکنجه شدند، و اعدام

5. National Renovation

6. Independent Democratic Union

7. Constable, Pamela and Arturo Valenzuela. "Chile's Return to Democracy." *Foreign Affairs*. Vol. 65 Winter 1989-90: pp. 169-86.

8. Ricardo Lagos

9. Gustavo Gonzalez "Historicas reformas ponen fin a la transicion" Jul 14, 2005 <http://archive.is/20120703141018/ipsnoticias.net/interna.asp?idnews=34483>

شدند. هزاران نفر دیگر ناپدید شدند. اپوزیسیون سیاسی و جامعه مدنی برای تقریباً ده سال به خاموشی و سکون گرایید. کلیسای کاتولیک در عمل تنها نهاد فعال باقی ماند و به شهروندانی که محاکمه می شدند از طریق "کلیسای همبستگی" کمک می کرد. احزاب سیاسی تا ۱۹۸۷ غیرقانونی بودند. و وقتی هم اجازه فعالیت یافتند تنها احزاب غیرکمونیست می توانستند فعالیت کنند. مطبوعات سانسور می شد و تکاپوی انجمن ها کاملاً زیر نظر بود.

«ما ارتش نمی خواهیم، مدرسه و بیمارستان می خواهیم.»

شورای نظامی با خصوصی سازی وسیع و کوچک کردن دولت دست به تغییر رادیکال ساختار اقتصادی شیلی زد. بعد از مدتی رشد اقتصادی اولیه،

بحران ۱۹۸۳-۱۹۸۴ پیش آمد و بیکاری با نرخ ۲۴ درصد سر به فلک زد. سقوط اقتصاد به اعتراضات مردمی انجامید و اپوزیسیون دموکراتیک به حیات سیاسی بازگشت. در ۱۹۸۳، معدنچیان معادن مس در شیلی "روز ملی اعتراض" ترتیب دادند که وسعت نارضایتی مردم را برای اولین بار بعد از کودتا به رژیم نشان داد. کلیسای کاتولیک در همان سال ۱۹۸۳ به تشکیل "اتحاد دموکراتیک"^{۱۰} که مشی میانه روانه داشت کمک کرد. در ۱۹۸۵، گروه تازه ای موسوم به "توافق ملی برای گذار به دموکراسی کامل"^{۱۱} شکل گرفت و خواستار برگزاری فوری انتخابات شد. این سازمان برای اولین بار میانه روهای حزب سوسیالیست و دموکرات مسیحی ها را متحد ساخت و زمینه را برای ائتلاف وسیعتر چپ و میانه در آینده فراهم آورد. با اینهمه، رژیم محکم (در مقابل مطالبات) ایستاد و امیدها برای تغییر سیاسی از بین رفت.

در نیمه دهه ۸۰ میلادی، بسیاری در اپوزیسیون بحث می کردند که مشارکت در همه پرسی ۱۹۸۸ درست نیست چرا که آنها نمی خواهند به قانون اساسی رژیم پینوشه مشروعیت بخشند. با اینکه جامعه مدنی بعد از کودتای نظامیان

بسیار ضعیف شده بود اما موسسات تحقیقاتی و اندیشکده ها کاملاً فعال بودند. کار آنها در اقیان احزاب چپ و میانه برای اتحاد و مشارکت در همه پرسی نقشی اساسی داشت. داده های پیمایشی نشان می داد که کمپین جدا جدا از طرف اپوزیسیونی که پاره پاره عمل می کند به سود پینوشه از کار در خواهد آمد که باز هم می گوید او تنها کسی است که می تواند جلوی آشوب را بگیرد. وقتی تصمیم ها به اینجا رسید که از امکانی که همه پرسی برای تغییر می دهد استفاده کنیم، اندیشکده ها سیاست ها و استراتژی هایی را پیشنهاد کردند که به اپوزیسیون دموکراتیک کمک کرد در همکاری موثر با هم نتیجه همه پرسی را به سود خود تغییر دهند.^{۱۲}

«همه پرسی همین حالا»

10. Democratic Alliance

11. National Accord for a Transition to Full Democracy

12. Constable and Valenzuela 1978.

پیام و مخاطب

در اولین مرحله گذار، و پیش از برگزاری همه پرسی، اپوزیسیون چپ و میانه تلاش کردند تا مردم شیلی را قانع کنند که باید علیه پینوشه رای داد. برای این کار، آنها کمپینی سراسری به راه انداختند که همبستگی احزاب برای رای منفی آن را هدایت می کرد و با گروههای جامعه مدنی و اندیشکده ها هماهنگ بودند تا حمایت رای دهندگان را جلب کنند. یک جنبش مردمی موسوم به جهاد برای مشارکت مدنی^{۱۳} از رای دهندگان ثبت نام می کرد و کنسرت های آزاد برگزار می کرد تا جوانان را جلب کند. هفت میلیون از تقریباً هشت میلیون رای دهنده احتمالی ثبت نام شدند. سازمان "درخواست رای منفی" دفترهایی در سراسر کشور ایجاد کرد و آگهی هایی درست کرد که به صورت رایگان در فرصتی که تلویزیون یک ماه قبل از رای گیری ایجاد کرده بود، به نمایش درآمد. اپوزیسیون ترانه ای ساخت مردم پسند که در آن خوانده می شد: "خوشبختی می آید!" استقبال ۹۰ درصدی رای دهندگان از همه پرسی باعث شد که پینوشه ۴۳ درصد بیشتر رای نیاورد؛ ۵۵ درصد رای منفی دادند و او ناکام ماند.

نشانه کمپین رای منفی در همه پرسی

بین سالهای ۱۹۹۰ و پایان دوره گذار در سال ۲۰۰۵، دولتهای همبستگی دو مخاطب عمده داشتند: ارتش با حامیان محافظه کارش و شهروندان شیلی. رهبران همبستگی در پرورش پیام هایی که هر دو گروه را اطمینان بخشد مهارت داشتند. اولین رئیس جمهور یعنی پاتریسیو الوین به اهمیت داشتن اقتصادی سالم واقف بود - امری که برای هر دو گروه نخبگان و نظامیان دغدغه آفرین بود. رئیس جمهور و جانشینان او تا حدود زیادی جهتگیری اقتصاد مبتنی بر بازار آزاد را که شورای نظامی برگزیده بود حفظ کردند. همزمان،

اعتراض در حمایت از قربانیان شکنجه

الوین به مطالبات احزاب چپ و میانه در باره فقر و نابرابری هم پاسخ می داد. او چارچوب اصلی برنامه اقتصادی خود را پیگیری "رشد و برابری" انتخاب کرده بود و به مشورت با نخبگان بازرگانی برای رسیدن به فرمولی برای اصلاحات مالیاتی پرداخت و سیاست هایی را که باعث کاهش فقر می شد فعال ساخت. جانشینان او نیز مراقبت مسئولانه او را از اقتصاد ادامه دادند.

در آنچه مربوط به ارتش بود، دولتها ناگزیر بودند که احتیاط پیشه کنند. با پایان گرفتن دیکتاتوری، نیاز جدی وجود داشت که مساله نقض حقوق بشر در دوره رژیم نظامی رسیدگی شود. اما ترس از مداخله ارتش بالا بود. پینوشه که تا ۱۹۹۸ هم فرمانده نیروهای مسلح باقی ماند، هشدار می داد که «تحت هیچ شرایطی ارتش اجازه نخواهد داد که کسی از اعضایش به خاطر اقداماتی که برای حفظ شیلی انجام شده تحقیر و متهم به تبهکاری شود».^{۱۴} رئیس جمهور الوین و جانشینان بعدی

13. Civic Crusade

14. "Pinochet Issues and Ultimatum." Latin American Weekly Reports. Sept. 7, 1989 available at: <http://www.latinnews.com/search/80.html?archive=101991&search=pinochet>

او خط مشی خود را میانه پیگیری عدالت و پرهیز از تحریک ارتش به مداخله تنظیم می کردند. الوین کمی پس از آنکه به ریاست جمهوری رسید کمیسیون حقیقت یاب و آشتی تشکیل داد تا سرنوشت ناپدیدشدگان را بررسی و اطلاعات جمع آوری کنند. بعلاوه، به صورت علنی پینوشه را به خاطر تهدید دولت مورد انتقاد قرار داد. با اینهمه، الوین به اینکه مدیریت مساله حقوق بشر نیازمند قاطعیت و ظرافت است اذعان داشت و انعکاس آن را در این شعار که برای موضع دولت اش اختیار کرده بود می توان دید: "عدالت در حد امکانات". مسائلی مربوط به انتقال محاکمات حقوق بشری از دادگاه های نظامی به دادگاه های مدنی در طول ده سال محور بحث و کشمکش بود تا نهایتاً بدون تحریک ارتش به مداخله انجام شد. همانطور که رئیس جمهور میشل باشله^{۱۵} توجه داده است: «به خاطر آنکه دموکراسی دشمن انتقام گیری است، پیش رفتن در زمینه حقوق بشر باید همیشه در چارچوب حاکمیت قانون باشد، هر چند این موضوع زمان بر است.»^{۱۶}

فعالیت‌های بیرون از کشور

اپوزیسیون دموکراتیک شیلی حمایت قابل توجه و توصیه های مهمی از بازیگران بین المللی در سطح دولتی و غیردولتی دریافت می کرد. در ۱۹۸۶، آدولفو سوآرز، نخست وزیر پیشین اسپانیا، به شیلی رفت تا در باره تجربه اش در مذاکراتی بگوید که با دولت اقتدارگرای اسپانیا و اپوزیسیون سیاسی آن داشت و توافق های به عمل آمده در آن مذاکرات به گذار دموکراتیک اسپانیا میان سالهای ۱۹۷۳ تا ۲۰۰۵ انجامید. بازیگران دولتی و غیردولتی از آمریکا و کشورهای اروپایی به اپوزیسیون چپ و میانه شیلی کمک مالی و فکری می کردند. برای نمونه، بنیاد آلمانی فریدریش ابرت^{۱۷} که گرایش سوسیال دموکرات داشت، نقشی اساسی در پیروزی اپوزیسیون در همه پرسی بازی کرد زیرا سوسیالیستهای میانه رو را تشویق کرد تا از اعتراضات خیابانی و رادیکالیسم کنار بکشند و در عوض با استفاده از نهادهای خود رژیم با آن مبارزه کنند و مبارزه را از همین همه پرسی آغاز کنند.^{۱۸} سازمانهای بین المللی هم حمایت های مالی قابل توجهی به اندیشکده های شیلی و گروههای تحقیق آن کشور کردند که نتیجه مطالعات آنها به اپوزیسیون کمک کرد تا استراتژی مناسب و مواضع سیاسی لازم را طراحی کند.

رئیس جمهور ریکاردو لاگوس در نگاه به گذشته تاکید می کند که: «گذار از یک حکومت اقتدارگرا نیازمند آن است که همه گروهها درک کنند که نمی توانند هر چه مطالبه دارند مطرح کنند. این گذار است؛ یعنی: گفتگو با آنها که متفاوت فکر می کنند حتی اگر شکست خورده باشند.»^{۱۹} این همان کاری است که شیلیایی ها کردند: با هم گفتگو کردند، اعتمادسازی کردند و با رقبا و مخالفان خود ارتباط برقرار کردند. شیلی با اتکا به این روش از جامعه ای قطبی شده به سمت توافق عمومی رفت و دولتی پایدار که نماینده مردم است بنا کرد و به اقتصادی باثبات رسید که در حال رشد است.

سالشمار

۱۹۷۳ رئیس جمهور سالوادور آلنده در یک کودتای نظامی از قدرت برانداخته شد. شورایی نظامی به رهبری ژنرال آگوستو پینوشه قدرت را در دست گرفت و تا ۱۹۹۰ حفظ کرد.

15. Michelle Bachelet

۱۶. سخنرانی خانم میشل باشله در سمینار "مجمع بین المللی درباره راههای گذار دموکراتیک" که برنامه توسعه سازمان ملل متحد برگزار کرد (قاهره، ۵ ژوئن ۲۰۱۱) در اینجا قابل دسترسی است:

<http://www.unwomen.org/en/news/stories/2011/6/pathways-of-democratic-transitions-reflections-on-the-chilean-experience#sthash.WLka1GZQ.dpuf>

17. Friedrich Ebert

18. Weyland, Kurt. Making Waves: Democratic Contention in Europe and Latin American since the Revolutions of 1848. Cambridge: Cambridge University Press. 2014. p.181.

19. <https://news.usc.edu/87719/world-leaders-reflect-on-transitions-to-democracy/>

۱۹۸۰ قانون اساسی تازه ای که رژیم پینوشه تدوین کرده بود تصویب شد.
 ۱۹۸۵ گروه‌های اپوزیسیون دموکراتیک چپ و میانه "توافق ملی برای گذار به دموکراسی کامل" را ایجاد کردند.
 ۱۹۸۷ احزاب اپوزیسیون چپ و میانه "همبستگی احزاب برای رای منفی" را تشکیل دادند.
 ۱۹۸۸ همه پرسى تداوم حکومت پینوشه ناکام ماند. "همبستگی احزاب برای دموکراسی" که ائتلافی چپ و میانه بود برای رقابت در انتخابات آتی تشکیل شد.
 ۱۹۸۹ انتخابات مجلس قانونگذاری و ریاست جمهوری برگزار شد. نامزد همبستگی برای دموکراسی، پاتریسیو الوین از حزب دموکرات مسیحی، به ریاست جمهوری رسید.
 ۱۹۹۰ پاتریسیو الوین سوگند ریاست جمهوری ادا کرد.
 ۱۹۹۵ نامزد همبستگی احزاب برای دموکراسی، ادواردو فری (Eduardo Frei) از حزب دموکرات مسیحی، سوگند ریاست جمهوری ادا کرد.
 ۲۰۰۰ نامزد همبستگی احزاب برای دموکراسی، ریکاردو لاگوس از حزب سوسیالیست، سوگند ریاست جمهوری ادا کرد.
 ۲۰۰۵ با تصویب اصلاحات قانون اساسی در ماه اوت، روند گذار به دموکراسی به نتیجه رسید.

منابع؛ و نیز برای مطالعه بیشتر

منابع خبری و تحلیلی

- Bachelet, Michelle. "Pathways of Democratic Transitions: Reflections on the Chilean Experience." UN Women. <http://www.unwomen.org/en/news/stories/2011/6/pathways-of-democratic-transitions-reflections-on-the-chilean-experience>
- "Case Study: Chile." Community of Democracies. A Diplomat's Handbook for Democracy and Development Support. Third Edition, 2013. http://www.diplomatshandbook.org/pdf/Handbook_Chile.pdf
- Available in Arabic at: http://www.diplomatshandbook.org/pdf/Arabic_Translation.pdf
- Constable, Pamela and Arturo Valenzuela Chile's Return to Democracy." *Foreign Affairs*. Vol. 65, winter 1989-90: pp 169-86. Print. Also available at: www.foreignaffairs.com/articles/chile/1989-12-01/chiles-return-democracy
- Inter Press Service. For a searchable archive of news articles on Chile's democratic transition, see: <http://www.ipsnews.net/?s=chile+democratic+transition> The website can also be searched in Arabic and several other languages.
- Latin American Weekly Reports. Searchable archives available at <http://latinnews.com/>
- Stepan, Alfred. "The Last Days of Pinochet." *New York Review of Books*, June 2, 1988: pp 32-35. <http://www.nybooks.com/articles/archives/1988/jun/02/the-last-days-of-pinochet/>

کتاب‌ها

- Chile: A Country Study US Library of Congress available at http://cdn.loc.gov/master/frd/frdcstdy/ch/chilecountrystud00huds_0/chilecountrystud00huds_0.pdf

- Drake, Paul and Ivan Jaksic. *The Struggle for Democracy in Chile*. University of Nebraska Press. 1995. Print.
- Linz, Juan and Alfred Stepan. "Incomplete Transition/Near Consolidation? Chile" in *Problems of Democratic Transition and Consolidation: Southern Europe, South America and Post-Communist Europe*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press. 1996. pp. 205-218. Print.
- Valenzuela, Arturo. *The Breakdown of Democratic Regimes: Chile*. Baltimore: The Johns Hopkins University Press. 1978. Print.

منابع تصویری

"NO." A 2012 movie about the media campaign carried out by the opposition to Pinochet prior to the 1988 plebiscite
<http://dvd.netflix.com/Movie/No/70243255?trkid=222336>

منبع تصویر:

- <http://www.gettyimages.co.uk/detail/news-photo/chilean-army-troops-positioned-on-a-rooftop-fire-on-the-la-news-photo/78345044>
- <https://lh3.googleusercontent.com/-ATucFhSZNLTwZI0rNYkeiKSOqhTjQY9TQI8-ZmN0Rka95BEoT01Yb-bewhg1WEDrmniQLoc=s170>
- http://www.laizquierdadiario.com/IMG/arton12492.jpg?_ga=1.52916136.1448115460.1457024826
- http://www.irtfcleveland.org/sites/default/files/styles/panopoly_image_half/public/buena_0.jpg?itok=KxMiCWfG
- <http://www.patrimonionuestro.cl/fotos/2011/noviembre/plebiscitocongreso2.jpg>
- <https://difusoribero.files.wordpress.com/2015/05/captura-de-pantalla-2015-05-14-a-las-20-43-27.png>
- http://dieschwelle.de/typo3temp/_processed_/csm_2013_Human_Rights_Observer_3_01_1514d23c48.jpg